

A RURÁLIS TÉRSÉGEK FEJLESZTÉSE A DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

Kis Mária

SZTE Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar
6724. Szeged, Mars tér 7.
Tel./Fax: 62/546-027
E-mail: tmark@szef.u-szeged.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Magyarország számára az EU kapujában várakozva kiemelt fontossággal bírnak a területfejlesztés szemszögéből a rurális térségek. Különösen így van, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a ország lakosságának több, mint 30%-a ilyen területen él, és az országot természetföldrajzi, ökológiai adottságai, mezőgazdasági és ehhez kapcsolódó kiszolgáló ágazatok meglétére predesztinálják. A lehetséges kitörési pontok vonatkozásában nem tudunk kész „recepteket” adni, mivel általában egy terület, régió, vagy kistérség problémái speciálisak, de a specifikumok ellenére is sokszor bizonyos közös vonásokkal bírnak, így nem haszontalan a konkrét példák tanulmányozása.

1996. március 19-én az Országgyűlés elfogadta a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló törvényt, amely hosszú távra hivatott meghatározni Magyarországon a területi folyamatokat illetve új utat nyitni a regionális politikában.

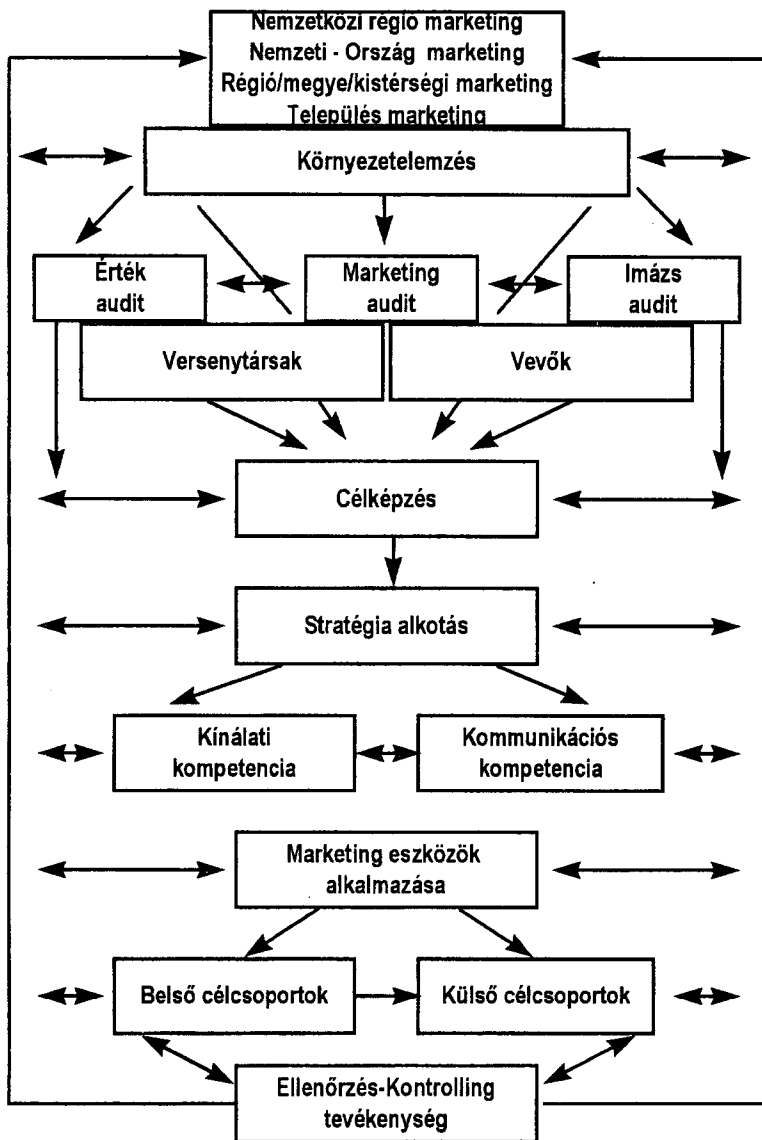
A társadalmi és gazdasági átalakulás kapcsán felerősödtek a területi egyenlőtlenségek, sőt az utóbbi időben ezek a folyamatok felgyorsultak. A központi eszközök, a helyi erőforrások és a jelentős, megvalósult fejlesztések sem voltak azonban képesek érdemben befolyásolni a kedvezőtlen változásokat. A rendszerváltás sajátos térségi körülményeket örökölt. A különböző térségek, régiók, országrészek fejlettségi, működési, gazdasági, társadalmi helyzete több tényező hatására alakult ki. Ebben történeti, több évszázados, évtizedes hatások érvényesültek, s tükröződtek az agrárgazdaságból ipari állammá történő erőszakos fejlesztés, a lemaradó infrastruktúrafejlesztés, s a nagyfokú városiasodás hátrányos következményei is.

Egy-egy térségre vonatkozóan és ténylegesen érzékelhető válságok regionális szintű kezelésére a kormány több döntést hozott, ez azonban a feszültségek

egyedi kezelése miatt megoldást nem jelenthetett. Ugyanakkor a területfejlesztésnek nem csupán tartalmi, de intézményi oldala is hiányzott. Ez a korszak ugyanakkor az EU regionális politikája megismerésének ideje is volt. Nemcsak ismertté, de elfogadottá váltak az Európai Unióban a regionális politikai céleszköz- és intézményrendszereknél alkalmazott alapelvek: a szubszidiaritás és decentralizáció, a programozás, a koncentráció és az addicionalitás.

A válságterületekre vonatkozó döntések alapján néhány térségben fejlesztési alapítványok, ügynökségek jöttek létre többnyire PHARE támogatással, lehetőséget adva bizonyos társadalmasításnak, illetve "alulról jövő kezdeményezés" eredményeként különböző kistérségi társulások alakultak (1995 végén számuk már megközelítette a 200-t).

Ezekben a kezdeményezésekben, kísérletekben, megoldásokban már felbukkant a területfejlesztés többszereplős felfogása is. Ugyanakkor le kell szögeznünk azt a tényt, hogy egy törvény csak a kereteket tudja biztosítani, de a regionális térségfejlesztő, válságkezelős programokat a helyi közösségek öntevékenységre kell építeni (természetesen ezt nem jelentheti az állam "kivonulását"), különösen fontos ez a kistérségekben. Egy kistérség fejlesztési programja egyúttal akkor lehet eredményes, ha alapvető szemléleti változás következik be; nem egy-egy akcióra, feladatra vagy ágazatra szerveződnek, hanem komplex szemléletet próbálnak érvényesíteni, vagyis marketingszemléletben kezelik problémáikat, helyzetüket. Erre próbáltunk példával szolgálni egy tipikusan rurális kistérségen keresztül, bízva abban, hogy egyúttal módszertani útmutatót is jelenthet más hasonló térségek számára, hiszen az itt felvett kérdéseknek csak egy része régióspecifikus, többségük általánosítható, illetve felhasználható más rurális térségben is. (Különösen vonatkozik ez az informatikai projectre).

1. ábra.

Forrás: Piskóti I. Dankó L- Schupter H –Büdy L Régió és településmarketing 26 .o. Miskolc 1997,

A Homokháti kistérség általános fejlesztési lehetőségei

A Homokháti kistérség általános fejlesztésére 1994-ben tizenkét, gazdasági-, társadalmi szempontból és földrajzilag is koherens területet alkotó település önkormányzatának kezdeményezésére megalakult a Homokháti Önkormányzatok Kistérségi Területfejlesztési Egyesülete.

A megállapodás azzal az általános céllal jött létre, hogy térségi szinten, az együttműködés előnyeit kihasználva olyan tervezés és fejlesztés valósuljon meg, amely valamennyi település számára biztosítja az összehangolt, következetes előrehaladást, tehát:

- a regionális szempontból fontos fejlesztések megvalósítását,
- az egy önkormányzat teherbíró képességét meghaladó innováció megvalósítását,
- a térség viszonylag homogén gazdasági-, társadalmi helyzetéből adódó speciális problémák megoldását,
- az együttműködésből származó összehangolt tervezés nyújtotta előnyök kihasználását, valamint
- egy egységes és hatékony térségi menedzsment érvényesítését.

A települések a Duna–Tisza közén, Csongrád megye DNY-i részén helyezkednek el: Mórahalom,

Ásotthalom, Rószke, Öttömös, Rúza, Zákányszék, Domaszék, Pusztamérges, Üllés, Bordány, Zombó, Forráskút.

Az érintett önkormányzatok felismerték, annak fontosságát, hogy az irányításuk alatt lévő homokhátsági terület valamennyi fejlesztési lehetőségét számbavegyék, és olyan konkrét rövid és hosszú távú fejlesztési projekteket dolgozzanak, illetve dolgoztassanak ki, amelyek megvalósításával:

- mozgósítani lehet a helyi erőket,
- külső támogatókat, befektetőket lehet szerezni, ill.
- állami- és külföldi segélyeket, valamint támogatásokat lehet megpályázni.

Mind a belső, tehát a helyi erőforrásokat, személyeket, mind a különböző segélyalapokat, támogatásokat, külső befektetőket csak akkor lehet mozgósítani, megpályázni, ha kellő megalapozottságú, konkrét tervek készülnek gazdasági, kulturális, oktatási, egészségügyi, környezetvédelmi és infrastrukturális vonatkozásban.

A megvalósítható javasolt, fejlesztési projektek egységes tartalmi struktúrájának kialakításánál a következő szempontokat követtük:

1. A projektek leírása

- ⇒ a probléma felvetése, körülhatárolása
- ⇒ a megvalósítás térbeli behatárolása
- ⇒ a megoldás leírása

2. A javasolt fejlesztés kinek és /kiknek az érdekeit szolgálja

3. A projekt megvalósításának járulékos vonzatai, különös tekintettel a humán erőforrásokra.

4. A projekt finanszírozásának lehetőségei, szöbajöhető források. Ebből a szempontból a következő alternatívák merülhetnek fel:

- ⇒ különböző konstrukciójú bankhitelek
- ⇒ költségvetésből történő finanszírozás (központi, illetve önkormányzati)
- ⇒ nemzetközi segélyalapok
- ⇒ lakossági önerőből történő finanszírozás
- ⇒ egyéb források, pl. külső (térségen kívüli) befektetők, koncessziós megoldás, stb. és ezek kombinációja.

5. A projekt esetlegesen mérhető gazdasági eredménye, a fejlesztés megtérülése. Ez utóbbi szempont természetesen nem szerepelhet valamennyi fejlesztési megoldás esetében, mivel

- ⇒ a javasolt fejlesztések egy része nonprofit jellegű,
- ⇒ kvantitatív jellegű módon nem mérhető gazdasági eredmény, illetve gazdaságosság áttételeken keresztül, hosszú távon értelmezhető csak,
- ⇒ a konkrét finanszírozás függvénye a gazdaságosság.

6. A projekt időzítésének problémája:

- ⇒ rövid, közép vagy hosszútávú feladatról van szó,
- ⇒ időben elhárítható-e egyáltalán,
- ⇒ tovább fejleszthető-e

7. A projekt jelentősége a helyi lakosság, elsősorban a kis- és középvállalkozók szemszögéből.

8. Hogyan kapcsolódik a projekt a Csongrád Megyei Területfejlesztési Konceptió tervezetéhez.

Ennek alapján a következő fejlesztési projekteket javasoljuk (a sorszám nem jelöl sem prioritási, sem kronológiai sorrendet):

1. Kistérségi, települési marketing stratégia elkészítése
 2. Humán erőforrások fejlesztése
 3. Homokháti Önkormányzatok Egyesülete információs adatbankjának létrehozása
 4. Homokháti mezőgazdasági termelők értékesítő és beszerző szervezetének megalapítása
 5. Bordányi paradicsom sűrítő megvásárlása és térségi konzervgyár alapítása
-

6. Élelmiszeripari beruházások a térségben
7. Térségi és településenkénti külterületi rendezési terv készítése
8. Helyi kábeltelevíziós és rádió műsor biztosító rendszer létrehozása, Kábeltelevíziós Társaság alapítása
9. Szegedi egyetemekkel, főiskolákkal, kutatási intézményekkel megállapodások megkötése
10. Határátkelőhely nyitása Ásotthalom (Királyhalom) és Jugoszlávia (Szerbia) között
11. Geocentrikus energia hasznosítása
12. Gyógyfürdő létesítése
13. Idegenforgalom fejlesztése
14. Kistérségi vadásztatás
15. Racionális földhasználat lehetőségei erdő és ültetvénytelepítéssel
16. Hulladékgazdálkodási és közműfejlesztési koncepció

Ezen projektek közül kiemelnénk az első négyet, mivel ezek nem régióspecifikusok, hanem valamennyi rurális kistérség számára javasolható.

Egy kistérségi területfejlesztési javaslatának megfogalmazása összetett feladat. Gazdasági, társadalmi és kulturális érdekeket is szem előtt tartva szükséges a fejlesztendő ágak körét felállítani. A fenntarthatóság elve alapján az értékek megőrzésére kifejezett hangsúlyt kell fektetni. A Homokhátságra vonatkozó fejlesztési javaslataink kitérnek a környezet állapot minőségének javítására, az elengedhetetlen teendők felsorolásaira. A szociális, egészségügyi helyzet értékelése alapján főleg a külterületi lakosság, ellátottságának javítását kell szorgalmazni. A foglalkoztatottság arányának növelése feltétlenül fontos. A munkanélküliség problematikája főleg annak arányában, képzetlenségében és tartósságában rejlik.

A gazdaság fejlesztése az egyik legnagyobb - de nem kizárólagos hangsúllyal bíró terület. A mezőgazdaság egyoldalúságának oldását biztosítja a szerkezetbővítés-, kiegészítés Mórahalom Önkormányzata időben felismerte a gazdasági szerkezetbővítés versenyképességet növelő hatását. Ennek elérése érdekében az országban elsőként létesített Agrár-Ipari Parkot, felépítéshez a rendelkezésre álló források mellett, támogatást igényelt és kapott. Ez az önkormányzati magatartás igazodik a területfejlesztés alapelveihez, az addicionalitáshoz. Az Agrár-ipari Park kezdeményezése példaértékűnek tekinthető, az integrációt tűzte ki célul.

Az új vállalkozások vonzása mellett szem előtt kell tartani a már meglévő hatékonyságának növelését. Az új típusú szövetkezesek, öntevékeny szerveződések pozitívan hatnak a gazdaság élet élénkítésére.

Az ember erőforrás képzése, oktatása elengedhetetlen feladat napjainkban, amikor a tudás, szakértelem megfizethetetlen kincscé válik. E mellett azonban törekedni kell a hagyományok élénkítésére is, mely erősíti az összetartozás érzését, helyet ad az egyénnek, a társadalomban. Az önkormányzat aktív közreműködése, a civil szervezetek bevonása, a vállalkozások elkötelezettsége, a helyi lakosság bekapcsolódása a területfejlesztés hatékonyságának alapfeltételei, de a népi szokások, hagyományok felélesztése kapcsán különösen lényeges. A Homokhátság gazdasági fellendülését életminőségének javulását nagymértékben előmozdítja az idegenforgalom fejlesztése. A turizmus munkahelyteremtési, jövedelemtermelési lehetőségeket rejt magában. A turizmus jövedelmeiből a lakosságon kívül a vállalkozások széles köre és az önkormányzat is részesül. Kedvező tőkebefektetési lehetőségeket jelent a turizmus kiszolgálása. Az idegenforgalom társadalmi, kulturális hatása szintén kiemelkedőek. A tradicionális népiélet, a sajátos szokások és életmód előtérbe kerülésével nő a lakosság identitástudata, egészséges lokálpatriotizmusa. A természetes táj, a településkép megőrzése és ápolása, a környezetvédelem fejlesztése mellett a turizmus egyéb önkormányzati teendőket is előhív. Az imázs emelése, a vonzerők „fogyasztóvá tétele” közérdekű, elsősorban önkormányzati feladat. Építeni kell a kistérségen belüli, illetve térségszintű kapcsolatokat is.

Irodalom:

Iparfejlesztés Csongrád megyében (UNIDO konferencia), Szeged 1995.

Falukonferencia: A mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 1995.

Kis M.: A rurális kistérség fejlesztési lehetőségei marketing megközelítésben VI. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok Gyöngyös 1998. Március volume 2 p. 191-197.

THE DEVELOPMENT OF THE RURAL AREAS IN THE REGION OF „DÉL-ALFÖLD”

M. Kis

SZTE University College of Food Engineering

6724 Szeged, Mars tér 7.

Phone/Fax.: +36-62/546-027

E-mail: tmark@szef.u-szeged.hu

ABSTRACT

For Hungary waiting for joining in EU, rural areas are very important from the point of view of regional development. Particularly, if we consider the fact that more than 30% of the population live in such areas, and the geographical and ecological features predetermine the country to have agricultural and others sectors related to be. Regarding the possible solutions we can not „recipes” because generally the problems of certain area, region or „small areas” are special, but despite these specialities, they often have common features, so it is worth to study concrete examples.